

והשטר הארבעה וחמישים הוא שטר צוואה.

והוא צוואת שכיב מרע שקונה בצוואה בעלמא וכדגרסינן¹) בסרי מי שמת אמ' ר' זירא אמ' רב מנין למתנת שכיב מרע שהיא בדבור בעלמא ולא צריכה לא לקנין ולא לשום חיווק בעולם לא שימשוך המקבל ולא שום דבר דכתי' והעברתם את נחלתו לבתו היה לו לומי תעבור את נחלתו לבתו למה תלה הכתו' בביד ראמי' והעברתם אלא רמו רמו לך יש לה העברה אחרת שהיא שכשם שהירושה נופלת מאליה ביציאת נשמת המוריש כך אותה העברה זו שהיא בדבור בעלמא. ויש מי שמפרש שזה שאנו דורשין לפי שהזכיר העברה אחרת שהיא כו' כלומר כשיבוא לסניכם דין דבר זה מה אתם דנין ואומרי' הבת היא תזכה אלמא בדבורכם יפסק הדין הכא נמי יש דבור שהוא כזה והוא צוואת שכיב מרע. רב נחמן אמ' רבה בר אבוה מהכא ונתתם את נחלתו היה לו לומר נתתן נחלתו אלא יש לך אחרת שהיא כזו ואי זו זו מתנת שכיב מרע. ורב נחמן מאי טעמא לא אמ' מוהעברתם ההוא מיבעי ליה לכדרי' דחניא ר' אומר בכללן נאמי' נתינה וכו' ר' מנשיא אמ' מהכא בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמ' יי' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה בצוואה בעלמא. רמי בר יחזקאל אמ' מהכא ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו ונו' בצוואה בעלמא. אמ' רב נחמן²) מתנת שכיב מרע סיי' בצוואה בלחוד מדרבנן

¹ בבא בתרא ד' קס"ו.

² לפנינו שם ד' קס"ז ע"ב: ורבא אמר ר' נחמן.

היא נורה שמה שמרף דעתו עליו סי' שאם לא היינו עושים כרצונו לאלתר בלא שום משיכה בעולם היה מטרף דעתו עליו מחמת צער. נרמין בספר' חוקת הבתים¹) אמ' רב יהודה האי מתנתא שמירתא לא מנבינן בה היכי דמי מתנתא שמירתא אמ' רב יוסף דאמ' להו לטהדי זילו אישמרו וכתובו ליה. איכא דאמרי אמ' רב יוסף דלא אמ' להו תיבו בשוקא ובבריאתא ותכתבו ליה, מאי בנייהו איכא בנייהו סתמא. אמ' רב והוא מודעא לחברתה וכו' עד דאיבעיא להו סתמא מאי רבינא אמ' לא חיישינן רב אשי אמ' חיישינן והלכתא חיישינן. כתב רבי' האיני נאון זיל²) לא רגילין בצוואות למיחש לסתמא ומעשים בכל יום כד נפקא פקרתא דמצוה מחמת מיתה כמתנה שקיימין ליה ונבינן בה ולא חיישינן למאי דלא כתיבא בה פרהסיא. ועוד כתב³) שכיב מרע דאמ' לא תנלו הא תפקרתא אלא לאחר מיתה לא הויא מתנתא שמירתא דהא כי מתקיימא לאחר מיתתו ההיא עידנא לאו שמירתא דהא אמ' להו לטהדי לאחר מותי גליוהא ודאי דבר מוכיח לעבידא לאילנלו⁴) הוא דאמ' להו לבתר מיתה לישדהו⁵) בצוואתו וליכא למיחש בה למתנתא שמירתא. ונשאל הנאון ר' יצחק זיל⁶) ושכתבת במתנת בריא ההוא דאמ' להו⁷) וחחמו והבו ליה ומית דאין כותבין ונותנין ואעפ"י שמיסה את כחו מה ענין מיסה את כחו אצל מתנת בריא מתנת בריא לא קניא כמקרקע אלא או בשטר או בקנין ובמטלטלי בקנין או במשיכה הילכך הבריא שאמ' כתבו ותנו מנה לפלוני ולא משך אין השטר מועיל ואם קנו מידו על המטבע לא קנה שאין מטבע נקנה בחליפין ואם אמ' במקרקעי כתבו ותנו לפלוני אם לא קנו מידו אין הכתב מועיל לו כלום עד שיגיע לידו או שיוכה לו בו על ידי אחר ואם מת הנותן קודם לכן לא קנה שכבר זכו בו היורשים ואם קנו מידו קנה לאלתר ושטר לראיה בעלמא הוא הילכך לא צריכא לההוא דקדוקא. והאי ריוקא אחריתי נמי דיקתא היש הפרש בצוואת שכיב מרע היכא דאמ' כתבו מחיים להיכא דלא אמ' לא צריכת לה דמתנת שכיב מרע בשטר היכא דאינו מיסה את כחו לא מנבינן בה לא שנא אמ' כתבו מחיים לא שנא אמ' כתבו סתם דכיון שאנו חוששין שמה לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה⁸) סי' אין שטר עושה מעשה שטר אחר מיתה לפיכך בין נכתב מחיים בין לא נכתב אלא לאחר מיתה אם לא קנה מחיים לא יקנה לאחר מיתה⁹). ותו הא דאיתמר מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין בי רב משמיה דרב אמרי ארכבה אחר¹⁰) ריכשי ושמואל אמ' לא ידענא מאי ארון בה וכו'. ושאלית היאך צוה שכיב מרע קנו ממני ותנו לאחר מיתה קאמ' או קנו ממני ותנו סתם קאמ' ששימ' דתנן¹¹) סתם קאמ' דאי אמ' לאחר מיתה אמאי אמ' רב אם עמר אינו חוזר אלא שמע מינה דסתם קאמ' ורקאמרת הלכתא בהא כרב או כשמואל דרבי' חננאל ספק

¹ שם ד' מ' ע"ב.

² טובא בריף שם.

³ טובא ג"כ שם.

⁴ שם: ליטהדי ועי' לעיל עמוד 66.

⁵ כוכא גם בתשובות הגאונים שהו"ל החר"א הרכבי סי' תק"ג. באמצע (עמ' 256 שו"ת 7).

⁶ צריך להוסיף: כתבו. כמ"ש.

⁷ "ס" וכו'. מכאן עד "לאחר מיתה" חסר שם.

⁸ כ"ה גם לפנינו בבא בתרא ד' קנ"ב ודלא כמ"ש שם בתשובות הגאונים "תרו" וכמ"ש

החר"א הרכבי בהערה.

⁹ צ"ל: דתנן.

כשמואל הכי סבירא לן כדפסק רביי חננאל וציל והלכתא כשמואל דהא רב נחמן כשמואל סבירא ליה דאמי' ליה רב¹) הכי אמי' שמואל שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפיי שקנו מירו אם עמד חוזר בידוע שלא היה קנוין אלא לאחר מיתה ומי שאמי' הלכה²) משום דאמי' שמואל לא ידענא מה ארון בה לאו מעמא קאמי' דלא אסתפק ליה לשמואל אלא היכא דמית שמא לא נמר להקנותו אלא בשמר ואין שמר לאחר מיתה אבל אם עמד לא מסתפק ליה דחזר דסבירא ליה דמתנת שכיב מרע היא ולא מתנת כריא ולפיכך חוזר ולענין שמא לא נמר להקנותו אלא בשמר כשמואל סבירא לן³) כוותיה בדיני ועוד דרי' יוחנן קאי כוותיה וכל אותן דקדוקי שדקדקתי⁴) לענין מתנת שכיב מרע עמדנו עליהם ומצאנום ענינים⁵) ואין למעלה⁶) מהן ולמי שלא ראינו בהן תוספת ולא נרעין לא הוצרכנו לכותבן. ותו נשאר⁷) שכיב מרע שכתב וזכה במקצת נכסיו לראשון וחזר ונתן לשני מי הוי זיכוי חשוב כקנין וכשם שהנתן מקצת נכסים בקנין שוב אין לו חזרה כך זיכוי נמי אין לו חזרה או דילמא זיכוי אינו חשוב כקנין⁸) כך נראה לנו שהזיכוי והקנין ררך אחד לשתייהן לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה בדאמר⁹) כתב וזכה לזה וחזר וכת' וזכה לזה רב אמי' ראשון קנה ושמואל אמי' שני קנה רב אמי' ראשון קנה הרי היא כמתנת כריא ושמואל אמר שני קנה הרי היא כמתנת שכיב מרע והיינו טעמא דלא איסתפק לשמואל בנוהו כדאיסתפק ליה בקנין משום דסתם קנין לכתיבה עומד והזיכוי אינו כך אבל לענין חזרה שניהם שוין כשם שחוזר בקנין לכדו כך חוזר בזיכוי לכדו. ותו נשאל¹⁰) האי דנהגו בני מקומנו לכתוב בצוואת שכיב מרע אמי' סלוני הוו עלי' עדים בקנין מעכשיו וכתבו וחתמו עלי' ככל לשון של זכות וחששת שמא יהא זה שמר לאחר מיתה אל תחוש לכך שאין בזה הומן מי שמתכוין להקנות בשמר אלא בצוואה¹¹) בעלמא הן מקנין ושמר ראיא בעלמא ולזכרון דברים אבל להקנות בשמר אין מתכוין לכך. ותו נשאל¹²) בענין ההוא שפרא דהוה כתוי' ביה בחיים ובמות ואמרת משמיה דנאון דהאי מעשה בשכיב מרע הוא לא שנא מצוה מחמת מיתה ולא שנא בכל הנכסים ולא שנא במקצתן הלכה כרב כך ראינו שדברי נאון זה אמת הם. ושכתבת¹³) בענין ההוא דהוה כתוי' ביה קציר ורמי בערסיה¹⁴) ולא הוה כתוי' ביה זמנו מרעיה אחסטר לבי עלמיה אמי' רבא הרי מת והרי קברו מוכיח עליו. וראיה¹⁵) לנאון דלית הלכתא כרבא הכי הוא כדפסיק נאון וראיתחזי¹⁶)

1) צ"ל: לרבא. כמש"ש ועיי' ב"ב ד' קנ"א ע"ב.

2) צריך להוסיף: כרב, כמש"ש.

3) צ"ל כמש"ש: חדא דהלכתא.

4) צ"ל כמש"ש: שדקדקתם.

5) צ"ל כמש"ש: יפוס וברורים.

6) חסר שם ויש להשלימו ממה שכתוב פה.

7) צ"ל נשאל. והוא ג"כ שם עמוד 257 סי' תקי"ד.

8) יש להשלים שם בתשובת הגאונים „כקנין“ כמ"ש מה וכמו ששיער הח' הרכבי בעצמו

הערה ב'.

9) בבא בתרא ד' קנ"ב.

10) מובא גם בתשובת הגאונים שם סי' תקמ"ו.

11) כצ"ל גם שם.

12) שם סי' תקמ"ז.

13) שם סי' תקי"ז.

14) בבא בתרא ד' קי"ג.

15) צ"ל: וראות, כמש"ש. — 16) כצ"ל גם שם.

לך רכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה בטלה כך הוא שאין עושין מעשה בצוואה עד דכתבי ומנו מרעיה אחסטר לבי עלמיה ואי לא כתבי הכי לא¹) עכדין בה עונדא דלית הלכתא כרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיח עליו והילכך צוואת שכיב מרע היכא שהיא כלא קנין אינה צריכה לשטר שהשטר לזכרון בעלמא כותבין אותו כי הצוואה היא העיקר ובה נקנית הכל באמירה בעלמא והשטר לזכירה בעלמא היא שנכתב. וזהו נוסח שטר צוואת שכיב מרע.

אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על סלוני בר סלוני לבקרו ומצינו אותו חולה ומוטל על מטתו ורבוירו ומלולו מוכנים בפיו ויודע לדבר ולהשיב כהוגן על הן הן ועל לאו לאו ורעתו מיושבת עליו כשאר בני אדם המהלכים על רגליהם ואמר לנו רבותי הוא חולה ומתיירא שמא ימות מן החולי פתאום והרי אני מצוה בפניכם מחמת מיתה וכך אמי לנו אותו האיש הוא חולה ונטה למות ואין מי שיעמוד לפני ומשמש לי אלא פלוני בר סלוני והוא יעמוד לפני וישמש אותי עד שהוא בחיים ויעשה לי צרכי ולאחר מיתתי יטול כל מה שיש לי כן אני מצוה בפניכם בצוואה נמורה וחלוטה צוואת שכיב מרע ואתו שעה מסר לו כל מה שהיה לו וסלוני זה שימש אותו לסלוני זה עד שעת פטירתו ומתוך אותו חולי נפטר סלוני זה לבית עולמו ולא עשה צוואה אחרת אלא זו ובקש סלוני זה ממנו אז עדים לכתוב ולחתום לו מה שצוה בפנינו סלוני בן סלוני וכתבנו לו שטר צוואה הכל כמו ששמענו מסיו כתבנו וחתמנו ונתננו ביד סלוני זה להיות בירו לראיה ולזכות, ואם אינו מצוה על שימוש אלא על ממונו בלבד או על קרקעותיו והוא מצוה לבניו או לשאר בני אדם כותבין הכי. אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על סלוני וכו' עד ורעתו מיושבת עליו כשאר כל בני אדם המהלכין על רגליהם ואמי לנו רבותי הרי הוא חולה ומתיירא שמא יארענו מות פתאום והריני מצוה בפניכם צוואה נמורה מחמת מיתה כי נתתי לסלוני בני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי ולסלוני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי מעכשיו ולאחר מותו יזכו סלוני בקרקע סלוני ומטלטלין הנוכרין וסלוני בקרקעות ומטלטלין הנוכרין כי כן אני מצוה בפניכם בצוואה נמורה מחמת מיתה ואיניש לא ימחה בידהו על שמי וכו' עד ואנו עדים ירענו כי מגו הדין מרעא איתסטר סלוני דנן לבי בעלמא וצוואתו צוואה נמורה כי לא צוה אחר כך כהדין עניינא ובעו מיננא אנחנא סהדי סלוני וסלוני דנן למיכתב ולמיחתם להון מאי דפקיד קדמנא סלוני דנן וכתובנא להון שטר תפקדתא דא הכל כמא דשמענא מסומיה וכמא דפקיד יחנא בלא תוססת ובלא נרעון והכל כמא דשמענא מסומיה כתיבנא וחתמינא והיבנא כירא דסלוני וסלוני למהו בידהו לראיה ולזכות. וכת' סן המחברים ויל הכי ותרע דעד כאן לא אמרינן אין שטר לאחר מיתה אלא בימים הראשונים שהיו בקיין באילו העניינים והיתה כונתם ידועה לכל דבר ודבר אבל בזה הזמן אין מי שמתכוין לכך. ותרע כמה שאמרו בברייתא דאין שטר. לאחר מיתה בלא קנין דאלו היכא דאיכא קנין אין אנו אומריי אין שטר לאחר מיתה משום דסתם קנין לכתובה עומד. ואיתשיל חד מדבוואתא דאובן בריא ומהלך בשוק ועמד וכתב כל נכסיו בלשון צוואה ואמי מתיירא. אני שמא יארע לי מות פתאום והנני מצוה עתה שאם יארע עלי הקין החקוק שיהיה ממנו כך וכך לסלוני התעמוד הצוואה הווי בין שהזכיר שם מיתה או לא, ומה תקנה יעשה אדם לתת מנכסיו לאחר מיתה ואם

¹ מכאן עד סוף החשובה לא נמצא שם. וכל אלה התשובות שם מאמצע ס"י תקי"ג עד סוף ס"י תקי"ז שוות בלשונן (מלבד שנויים קטנים) שם וגם סה.

שמר צוואה

יצמרך הוא ימכור ויעשה בה כמה שיחשוף בן ראינו שאין לדבר הזה תקנה על מה שכת' בשאלה כל עיקר כי כאשר נכתבה לו המתנה הוּו לא קנה בשעת הכתיבה כלום כל עיקר לא נוף ולא פירות והרי בורר¹) כי צריך להיות הנוף קניו לו מאותה שעה כשיכתו המקנה דברים ברורים מעכשיו שנמצא כאומר לו נוסא קני לך מהיום ופירא לאחר מיתה וו לדעת ר' יהודה²) ואם לדעת רב יוסי שאמי אעפ"י שלא כתב מעכשיו ומנו של שמר מוכיח כיון שכת' הקניתי לו שמר שכך שנינו הכותב נכסיו לבניו וכו' והרי ר' יהודה ור' יוסי שוין שצריך לקנות הקונה הנוף מאותה שעה אעפ"י שלא קנה הפירות אלא לאחר מיתת הנותן. ואמרינן אמ' רבא אמ' רב נחמן בהקנאה אינו צריך בין אקנייה ואקנינא³) ובין וקנינא מיניה ואקנייה אינו צריך וכדוכרן⁴) שתנמי דהוּו באנסנא פליגי סכל מקום צריך שיכתוב⁵) אקנייה בין הקנים וקנינא בין אחר בין כתב וקנינא⁶) ושכותב לו כך הרי הנוף קונה לאלתר והוא ששנינו הכותב לבנו לאחר מותו אינו יכול למכור וכו' אבל זה שכותב וכונתו שאם ימכור תהא מכירתו לעולם ואם יתן לאחר מתנתו לעולם הרי הוא כמי שלא כתב ואם מת אעפ"י שלא כתב לאחר הרי הנכסים בחוקת היורשים לפי שההוא השני שנכתבו לו לא קנה כלום ולא ניחן דבר זה אלא לשכיב טרע המצוה לאחר מיתה ומסמכנא נמי אהני קראי בימים ההם חלה חזקיהו למות וגו' ואמ' ר' יוחנן בן ברוקה⁷) אם על אחר מכניו יירש כל נכסיו דבריו קיימין שהרי לשון ירושה בלשון מתנה וקיימי לן הלכתא כר' יוחנן בן ברוקה ומסמכא נמי אקראי אמ' רבא מאי מעמא דר' יוחנן בן ברוקה אמ' קרא והיה כיום הנחילו את בניו התורה כתבה⁸) רשות לאב להנחיל מי שירצה גם זאת לא נתנה אלא לשכיב טרע מצוה מחמת מיתה דאמי בעי ראובן⁹) היאך כי אמ' ר' יוחנן בן ברוקה בשכיב טרע אבל בכריא לא אמ' או דילמא אפי' כריא ואתינן מן נמרא מכחבת בנין דכרין דאמי ליה ר' נהן כך שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה ולא סליקא בלשון מתנה לאדם אחר אבל אם אמ' מתנה זו נתונה לך מעכשיו עד שארצה או שאמי לו על מנת שתחזירנה לי הא קיימא לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אלא מיהו פירותיהן שבאותן הימים עד שיחזירנה לו למקבל המתנה הן שאדם¹⁰) יהיו לנותן הרי זה לא קנה כלום ואם יכתוב לו מתנה זו מעכשיו עד שארצה וסלוני זה נאמן בדבר זה אם מת הנותן קודם שיאמי חזרתי בו הרי המתנה למקבל. ואשר בשאלה אם אמ' הנותן מתיירא אני שמא יארע לי מות פתאום¹¹) אין בזה להיות מצוה מחמת מיתה אלא אם כן מת קודם סמוך לדברים הללו ביום או יומים כדי מה שהאדם חש בנוסו מפני שהוא כמו ששנינו כריא שאמי¹¹) כתבו נט לאשתו ועלה לראש הגג ונפל ומת אמ' רשב"ג אם מעצמו

1) צ"ל: ברוך. — 2) כבא כתר' ד' קל"ו.

3) צ"ל וקנינא.

4) וכדוכרן.

5) אולי צ"ל: הקנאה בין הקדים וקנינא בין אחר כן כתב וקנינא.

6) שם ד' ק"ל: אם אמר על מי שראוי ליורשו וכד' קנינא ע"ב: האומר על חינוק בין

הבנים יירש כל נכסיו נאמן וכד' ק"ל: אם אמר יירש כל נכסיו דבריו קיימין.

7) צ"ל: נתנה.

8) צ"ל: בעי רבא בכריא היאך (שם ד' קל"א).

9) אולי: שאם.

10) מוכא כפי העמוד ד' לבוב ד' נ"ו ע"ד: תשובה לגאון וכו' מתיירא הוא שמא יארע לו

מות פתאום וכו'.

11) גימין ד' ס"ו.

נפל הרי זה נט ואם הרוח דחפתו אינו נט ואמרינן עלה מעשה לסתור חסורי מחסרה והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו הרי זה נט ומעשה נמי בבריא המופרש⁽¹⁾ ודיני הצוואות כדיני הנישין דתנן⁽²⁾ בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמי כתבו נט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו וכו' ואמרינן עלה נניכא יוצא בקולר הוא וכו' שמעתא עד שלחו⁽³⁾ מתם מחמרא ליפות את כחו וכן הדין. גרסינן בסרי מי שמת⁽⁴⁾ היא דהוה כתוי בה הוה קציר ורמי בערסיה ולא כתיי בה ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמא אמ' רב⁽⁵⁾ הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, אמ' ליה אביי השתא ומה ספינה שרובן לאיבור נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים חולים שרובן לחיים לא כל שכן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כמאן אולא הא שמעתא כרי נתן דתניא מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידו בלא ראייה והא⁽⁶⁾ אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי ר' יעקב ר' נתן אומ' אם בריא הוא עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע ואם שכיב מרע עליהם להביא ראייה שבריא היה, ולית הלכתא כרבא⁽⁷⁾ דהא אוקימנא להא דר' נתן כרי מאיר ולר' יעקב כדרבנן דתנן וחכמים אומרי' המוציא מחבירו עליו הראייה ואמרינן ראייה במאי רב הונא ורבה אמ' ראייה בעדים רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ראייה בקיום השטר רב הונא אמ' ראייה בעדים קא מיפלגי ר' מאיר ורבנן בפלוגתא דר' יעקב ור' נתן ר' מאיר כרי נתן ורבנן כרי יעקב וכן אמ' רבה ראייה בעדים אמ' ליה אביי מאי טעמא אילימא מרכוליה כתיי בהו⁽⁸⁾ כד קציר ורמי בערסיה והא לא כתיי ביה הכי שמע מינה בריא היה איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממנוא בחוקת מאריה. וכת' נאון הכי⁽⁹⁾ והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מרוב חסדא ורבה בר רב הונא דאמי' ראייה בקיום השטר הילכך לרברי רב הונא ורבה דאמרי ראייה בעדים קם ליה ר' נתן כרי מאיר ור' יעקב כרבנן וקיימי לן הלכתא כרבנן הילכך ליתא לדרבא דאמי' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו דשמעתא כרי נתן אולא דלית הלכתא כוותיה, וכתב אחד מן המחברים זיל הכי אחזוי לן דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה בטלה היא וכן הוא הדין שאין עושין עובדא דלית הלכתא כרבא דאמי' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, ואם תקשה ותאמר כיון שאין הלכה כרבא אם כן הא דגרסינן בסרי מי שאחוו⁽¹⁰⁾ אמ' ר' אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי וכו' כמסורש תמן היכי משכחת לה דאמרינן ביה שאם הלך על משענתו אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת, מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה ואם הלך בשוק בלא משענת אין מתנתו מתנה, והשתא יש לומי כי אותה שמועה כנון שמת עסקינן, ויש להקשות דהיכא דמת וקברו מוכיח עליו ואין אנו יודעין אם עמד אם לא עמד לא במשענת ולא בלא משענת לפי שלא כתבו

(1) שאמר וכו'.

(2) שם ד' ס"ה ע"ב.

(3) שם ד' ס"ו.

(4) בבא בתרא ד' קנ"ג.

(5) בגמרא: רבה, וברי"ף: רבא, וכצ"ל פה כמ"ש להלן וכיה בס' העשור ר' לבוב ד' נ"ז.

(6) צ"ל והן.

(7) עיי' ברי"ף אשר משם הובא פה וכ"כ בס' העשור שם: ורב אלפס אמר דלית הלכתא וכו'.

(8) יש להוסיף: כדהוה מהלך על רגלוהי בשוקא והא לא כתיב בה הכי ש"מ שכיב מרע

הוה אדרבה מרכוליה כתיב בהו.

(9) ברי"ף שלפנינו לא נמצא: «וכתב גאון הכי» רק כתב כן הרי"ף כסתם מדעת עצמו

ואולי כוננת הרב המחבר כמ"ש «גאון» ג"כ על הרי"ף, וכך נראה מהרא"ש.

(10) גישין דף ע"ג.

ומגו מרעיה אתפטר נתבטלה הצוואה במקום שעמד בין חולי לחולי לא כל שכן שאין צריך אומד תרע כי תירוץ קושיא זו כך היא אותה שמועה דרי אלעור במאי עסקינן כגון שבאו עדים לפנינו ושאלין אותם ואומרין בפנינו צוה צוואה זו ויודעים אנו שעמד בין חולי לחולי ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה אלא אם הולך בשוק על משענתו אבל הא דרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיח עליו אין העדים בפנינו שנקדקד הדבר מפייהם אם נפטר מנו מרעיה אם לאו שהיה אומי רבא אעפ"י שאין העדים בפנינו אין עלינו מאחר שמת וקברו מוכיח עליו דאמי אין הלכה כרבא דכיון שאין העדים בפנינו כדי לרקדקד הדבר מפייהם אין הדבר ראיה דאמי הכריא לנמרי או הלך בשוק בלא משענת וסתמו מהדר הדר ביה. ותדע כי משום הכי תקינו לספרי דדייני שיכתבו בשמרי מחנות מחנת בריא לסלוקי נפשיהו מספיקא:

והשטר החמשה והחמישים הוא שטר קבלנותא:

והוא כמו שטר הערבות מיהו יש חילוק בין ערב לקבלן כי הערב אין יכול המלוה לפרוע מן הערב אם יש נכסים ללוה וכרתנן בסוף פרי גש פשוט¹) המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמי לו ע"מ שאפרע ממי שארצה תחלה יפרע מן הערב. רשביג אומי אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב ואמסקנא תריץ בנמרי להא מתניי הכי חסורי מחסרא והכי קתני המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמי לו על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב במה דברים אמורים שאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב. וקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רשביג אומי אם יש נכסים ללוה אחר זה ואחר זה לא יפרע מהם, וליתה לרשביג דאמי רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשביג במשנתיו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ערב הא דאמרין הילכך הלכתא כתנא קמא דקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. וכת' הגאון רבי יצחק וצ"ל הכי²) והדין כללא דאמרינן כל מקום ששנה רשביג במשנתיו הלכה כמותו חוץ וכו' לאו דוקא דלא אמרינן הלכה כרשביג עד דאיכא טעמא. והלשון שבין הערב לקבלן ערב הוא כגון שאמי הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן. והקבלן הוא כגון שאומי לו תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני נותן, וכדגרסינן גמי בספרי גש פשוט³). אם רב הונא הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן⁴). תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב תן לו ואני נותן כולן לשון קבלנות הן. איבעיא להו הלוהו ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי ר' יצחק אמי לשון ערכנות ערבות לשון קבלנות קבלן⁵) ואני ערב⁶). רב חסדא אמי כולן לשון קבלנות הן חוץ מהלוהו ואני ערב, רבא אמי כולן לשון ערבות הן חוץ מתן לו ואני נותן. אמי ליה מר בר אממר

¹ כבא בתרא דף קע"ג.

² בהלכותיו שם פ' עשירי דבבא בתרא.

³ ב"ב דף קע"ד.

⁴ צריך להוסיף: כולן לשון ערבות הן.

⁵ צריך לומר כמיש ברו"ף: קבלנות כלומר הלוהו ואני קבלן קבלן, תן לו ואני ערב ערב.

לרב אשי הכי אמ' רבא תן לו ואני נותן אין המלוה על הלוה כלום ולא היא לא מיפטר ליה מיניה דמלוה עד שישא המלוה ויתן בידו של ערב מדאמי רבא תן לו ואני נותן קבלן, ואמי אממר. תן לו ואני נותן אין למלוה על הלוה כלום מכלל דקבלן דקאמי רבא אי בעי מלוה למחבעיה ללוה מצי למחבעיה, וכת' הנאון רבי יצחק דל¹) הכי ושמעין מינה דקבלן תרי גוויי נינהו איכא קבלן דנבי ממלוה²) ממאן דבעי ואיכא קבלן דלית למלוה על הלוה כלום תן לו ואני נותן הוא ניהו קבלן³) דלית ליה למלוה על הלוה כלום תן לו ואני פורע תן לו ואני קבלן תן לו ואני חייב מסתברא לן דהלכתא כרבא דאמי כולן לשון ערבות הן, ורבוואתא קמאי פסקו הלכתא כרב הונא דאמי כולן לשון קבלנות הן, והנאון ר' שמואל בן חפני כתב ספרי⁴) הערבות שחיבר הכי, שער באי זו דבור ובאי זה לשון תתקיים הערב ויהיה הערב משועבד תרע שאתה מוצא לשון הערבות תתקיים בארבעה לשונות, הראשון כגון שאמי הערב למלוה הלוהו ואני ערב, השני כגון שאמי לו הלוהו ואני פורע, הני כגון שאמי לו הלוהו ואני חייב או הרומה בלשון שהוא מלשון חובה על עצמו, הדי הלוהו ואני נותן כדגרסינן אמ' רב הונא הלוהו ואני ערב⁵) הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן כולן לשון ערבות הן, ותרע דאלו הארבע לשונות שמתקיימות בהן הערבות אתה מוצאן על שני עניינים הענין הראשון כגון אחד מדי לשונות הללו על ממון ידוע כגון שאמי הלוהו אלף זוז ואני פורע מאחר שנודע בתחלה כמה היה ההלוואה, הענין השני כגון שאמי בתחלה כל מה שיטול פלוני ממך הלוהו ואני ערב לך דאע"ג רבשעת הערבות לא אמ' אלא הלוהו ואני ערב הוה ליה כאילו פירש בסידוש כל מה שאתה מלוהו אני ערב מאחר שנודע בתהלה, שער נ' באי זה לשון הוי עליו תורת קבלן, תרע שהלשון נופל בו שם קבלנות הוי בארבע לשונות, הראשון כגון שאמי לו תן לו ואני קבלן, השני תן לו ואני פורע, הני תן לו ואני חייב, הדי תן לו ואני נותן כדגרסינן תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב⁶) כולן לשון קבלנות הן, ואתה מוצא אלו הלשונות שמוצא אותן על שני עניינים כגון שהוא על דבר ידוע ואומ' תן כך וכך ואני קבלן או כגון שאומ' כל מה שאתה נותן לו אני קבלן דבשניהם יתקיים, וכבר שאלו בתלמוד על שני עניינים אחרים אם הם כתורת ערבות או כתורת קבלנות דאיבעיא להו הלוהו ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי, ונפלו על זו הבעיא (ושלשה⁷) דעות הראשון הלוהו ואני קבלן יש בו תורת קבלנות, תן לו ואני ערב יש בו תורת ערבות כדגרסינן אמ' ר' יצחק לשון ערבות ערבות לשון קבלנות קבלנות, השני רב חסדא אמ' כולן לשון קבלנות הן לכד מהלוהו ואני ערב, הני הוא דברי רבא והיא הלכה למעשה רבא אמ' כולן לשון ערבות הן לכד מתן לו ואני נותן ואע"ג דגרסינן לכתר הכי אמ' ליה מר בר אממר הכי אמ' אבא תן לו ואני נותן אין ללוה⁸) כלום על המלוה הרי כבר נתבטלו דברי מר בר אממר דאסקינן ולא היא לא מיפטר ליה מיניה עד שישא ויתן ביד, שער ד' בכמה פנים יתחלק ערב

(1) שם.

(2) צ"ל: מלוה.

(3) צריך להוסיף: דאית ליה לאפרועי ממאן דבעי, נשא ונתן ביד היא ניהו קבלן.

(4) צ"ל: כספר, וכמוא גס בקצרה כס' העשור ד"ו דף ס' ע"ג וד"ל דף ל"ד.

(5) צריך להוסיף: הלוהו ואני פורע.

(6) צריך להוסיף: תן לו ואני נותן.

(7) צ"ל: שלשה.

(8) צ"ל: למלוה כלום על הלוה.

מקבלן תדע שעד שלשה עניינים אתה מוצא חלוקתן הראשון שמו של זה אינו בשמו של זה זה נקרא קבלן וזה נקרא ערב. השני באי זה לשון יהיה זה כתורת ערב וכאי זה לשון יהיה זה בתורת קבלן הוא כמו שפירשנו דהלוהו ואני ערב הוי מן הלשונות שהוא (בתורת¹) קבלן הגי תורתו של זה אינו כתורתו של זה ומשפטיהן אינן שוין תדע שהערב היכא שיש ללוה שעבוד נכסים ממה שיכול המלוה לפרוע את חובו אין למלוה שיפרע מן הערב כל זמן שיש ללוה אבל היכא שהוא קבלן יש לו לפרוע מן הקבלן היכא שרוצה ליפרע ממנו ואעפ"י שיש נכסים ללוה והני מילי היכא שהחנה בשעת מעשה ואמר על מנת שאחכע ממי שארצה או מן הלוה או מן הקבלן החס הוא דיכול לפרוע מן הקבלן ואעפ"י שיש נכסים ללוה וכדגרסינן אמ"ר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא שאנו אלא שאין נכסים ללוה וכו', ומשום הכי החמירו בזה הענין לזה קבלן לסי שהערב עוקר²) ההלואה קבעה אצל הלוה דקאמר הלוהו אבל אני ערב באותו הלוואה שאתה מלוה אבל הקבלן עשה את הלוה כאלו הוא שלוחו דקאמי' לו תן לו ואני נותן. והקבלן בשעת מתן מעות הוא כיון שאמי' לו ואני קבלן ועיקר קבלן בשעת מתן מעות הוא ואינו צריך קנין כיון שהוא בשעת מתן מעות מיהו אם נעשה לו קבלן בשעת מתן מעות ובקנין משתעבד דלא גרע מערב שהרי הערב שהוא פחות מן הקבלן אעפ"י שהוא שלא בשעת מתן מעות אם הוא בקנין משתעבד וכל שכן הקבלן. וזהו נוסח שטר קבלנות:

יודעים אנו עדים החתומים למטה ערות ברורה שאמי' לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות (להיות) בירו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וכדעת שלימה ובעין יפה נעשיתי לו קבלן נמור עבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דינרין והוא לא נתנם לו אלא בדבורי ובמצותי שאמרתיו לו תחלה תן לו ואני קבלן נמור ועל דבר זה שנעשיתי לו תחלה קבלן נמור נתן פלוני המלוה הממון וקבל עליו לפרעו לו לזמן פלוני ואם לא יפרע לו פלוני הלוה זה הממון לזמן פלוני אתננו לו אני לאלתר בלא שום סירוב ועיכוב בעולם כי כן נעשיתי לו קבלן נמור וקבלתי עלי לפרעו לו לזמן זה ואם לא ירצה פלוני זה המלוה לא יתבע הלוה לעולם אלא אותי יתבע תחלה ואני אפרע לו ממנו לאלתר משכס דומן שקבלתי עלי, ואם שמא חס ושלום הייתי מעכב לזה הזמן הנוכר שקבלתי עלי לפרעון מיד יהא רשאי לכופני ולננשני בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ויהא רשאי להתלות בשלטון ולהשחיר ולהפסיד עלי כקנסות ובשחדים וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי או על סרבנות הבא מכחי יוציא ממני ומן הבא מכחי הכל משלם והקרן שלו קיים ויהא רשאי לקנסני ולצערני על כל פעם ופעם שאסרב לו עד שאפרע לו את שלו משלם ויהא רשאי לחבוע אחר כל מה שימצא לי בעולם עד שינבה ממני ומן הבאים מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה האחרונה והוא נאמן בדיבורו ואחריות וחומר שטר קבלנות זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטריו זה דנהינן בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטריו וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דבשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו

(¹) צריך להוסיף: ערב, תן לו וכו'.

(²) צ"ל: עוקר.

ונתננו ביד פלוני זה להיות בירו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם הוא בקבלנות
בקנין ושלא בשעת מתן מעות כותבין בה וקנו ממנו זכו וכל שופרא דשמרא ואין
מוכירין שם בשעת מתן מעות.

והשמר הששה וחמישים הוא שמר קבלת עדות.

וצריכין שיהיו מקבלי העדות שלשה כדי שיהיו בית דין כותבין במוטב תלתא כחדא
הוינא ואין מקבלין עדות זו מן העדים אלא על דרכים ידועים שהעדים אין יודעין
לחתום אי נמי זה במקום רחוק וזה במקום קרוב ואי אפשר להם לחתום או כגון
שהעדים חולים שניהם או אחד מהם או כגון שהם על הדרך ואין יכולין לכתוב
ולחתום באותו מקום מפחד שלא יקרא מקרה שמוסרין עדותן בפני שלשה מקבלי
עדות שהם בית דין ואותן המקבלי עדות כותבין וחותמין לו ואין בזה ער מפי עד
ואעפ"י שיש כדי שחובט בה כמה חבטים על ידי קנין שאינן כעד מפי עד כי הקנין
כמאן דכתיב בשמרא דמי והדברים רחוקים מן הדעת ואעפ"י שפירשנו אין מקבלין
את העדות אלא בפני בעל דין בהלכות הדיינין כותבין הכא לשמעתא מאי
דפרישו בה קצת רבוואתא להחזיר הדבר על סדרו. וגרסינן בבבא קמא דנויקין בפרי
הגדול ומאכיל¹) אמ' ר' יוסי²) אמ' ר' שנחאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין
תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קיבלה מיניה ר' יוסי כרי
חנינא כגון שהיה הוא חולה³) או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלאו לו
ולא בא. אמ' רב יהודה אמ' שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמ' מר
עוקבא לרידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל מקבלין עדות כגון דפתחו ליה ברינא
ושלאו ליה מכבא דבי דינא ולא אתא אבל לא פתחו בה בי דינא מאי מצי אמ' ליה
אנא לבית דין⁴) אוילנא, אמ' רבינא כגון דנקיש דסקיא מבית דין הגדול. ויש מי
שאומר כי זה שאמרנו כאן אין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים
שפירש זה בשאר עדיות דעלמא הוא שאין בהן קנין שאין מעידין אותן אלא בפני
בעל דין אבל עדות בקנין כמאן דכתיב בשטר דמי ולכך מקבלין אותה אפי' שלא
בפני בעל דין. ויש מי שאומ' שגם בעדות בקנין אמור רבנן דבר זה שאין להעידה
שלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים שהזכירו ואם תאמר והלא לא הזכיר באותן
הדרכים עדים שאין יודעין לחתום לעולם אימא לך דעדים שאין יודעים לחתום לא
צריכא למימר דכיון דאמי עידיו חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים דהוה ליה
למעבר השמר ולחתום העדות מקודם כל שכן וראי עדים שאין יודעין לחתום דלא אפשר
להו למחתם כלל מיהו עדים שאין יודעין לחתום יש לנו לומי שלא יקבלו עדותן
אלא בפני הבעל דין. והך סבירא⁵) לאו דסמיכא הוא. ואנן לעניות דעתין נמי חוי
לן⁶) שיש לנו לומי זו השמועה שאמרנו שאין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין
חוץ מן הדרכים שפירש זה על דרך נמירת דין וחתירתו הוא אמור כגון שהתחיל
לבוא לדין ולא גודמן לו להביא עדים ולגמור את דינו על פי העדים ולכך אמ' שאין

¹ דף ק"ב ע"ב.

² שם ר' אשי וברי"ף: ר' אסי ובדקדוקי סופרים מכ"ז מיכנען: ר' יוסף.

³ צריך להוסיף: או עידיו חולים.

⁴ צריך להוסיף: הגדול.

⁵ צ"ל: סברא.

⁶ מובא בקצרה בס' העשור ד"ו דף ל"ה ע"ד וד"ל דף כ"ז: וכתב הרב ר' יהודה זכו.

שמר קבלת עדות

מקבלי את העדים כדי לנמור את דינו ולחתוך אותו אלא בפני בעל דין חוץ ממקום שהוא חולה ועידיו חולים או שרוצין העדים לילך למדינת הים דהתם מקבלין את העדים וגומרין את הדין ואעפ"י שלא בפני בעל דין ודברי מר עוקבא מוכיחי שכך הוא דאמי כנון דפתחו ליה בדינא ושלחו ליה מבכא דבי דינא ולא אתא אבל לא סתחו כי דינא מצי אמי אנא לבית דין הגדול אוילנא אבל קבלת עדות שלא בשעת נמר דין לא שייכא בהא שמעתא ומילתא צריכא עיונא. ונשאל הגאון רבי יצחק דילי) וששאלת הא דאיתמר בסרי הנזל אמי ר' אמי אמי ר' שבתאי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ואוקימנא כנון שהיה הוא חולה או עידיו חולים או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא, ובתרה איתמר אמי רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד צוות זה שפרק יכוא¹) הכי כנון שהיה הוא חולה הוא אמור כמו השמועה של מעלה או אינו אלא כמי שנמנע מלהורמן עם חבירו לדין כמו דאיתמר בסופא או דלא אחיא בזימניה נשרינן ליה שני וחמישי וכי או דילמא לא אמי רבא אלא בקיום השטר בלבד שמקיימין אותן בין הוא חולה ועידיו חולים בין לא היה חולה בין אומינן ליה בין לא אומינן ליה ולא יצטרך בה בפני בעל דין ותלוי זה הדבר כמה שאמרנו²) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ונשאר הדבר הראשון שמקבלין עדים שלא בפני בעל דין על השורש שאמי כו כנון שהיה הוא חולה או עידיו חולים ויהיה המפרש³) בין שני הדברים שהראשון בקבלת עדות ועדות על פה, והשני בקיום שמרות או יראה שיהא ספק רבא אמור על שני הדברים ואין הפרש אצלו בין קיום השטר וקבלת עדות על פה במקום שלא נצטרך בשניהם בפני בעל דין וזה הדבר אחר שלא יהיה לא לו ולא לעדים עלילה שמונעם מהיותם שם ואחר שלא ימנע לישב עם בעל דינו ובכך נשים חילוק בין דברי רבא לשמועה הראשונה. תשובה מה דאמרין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כנון שהיה הוא חולה הוא דבר ברור ודברי רבא שאמי מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין דבר אחר שהראשונה בעדות על פה וזה בעדות בכתב שהיא בקיום שמרות ואין צורך להיות בפני בעל דין⁴) כי שמא תהיה העדות שאינה ברורה למעיד כמו שצריך ואם תהיה העדות בפני בעל דין והעדות אינה ברורה אצל העד כמו שצריך לא יעיד זו העדות בפניו כי מתיירא ממנו שמא יכחישונו אבל העדות בכתב שהוא קיום שמרות אין לחוש לכל זה ולכך אין צריך בפני בית⁵) דין. ותו נשאל⁶) נמי אם נזרמן לפני ביד וכו' לפניהם שטר במקבלי עדות והעדים שנתקבלה עדותן מצויין באותה המדינה היש על ביד דין להזמין אותם כדי שישמעו מהם העדות על פה או לא, ואם הזמינם בית דין ולא העידו כמו העדות שנתקבלה מהם בכתב נסמך עליהם ולא על הכתב או נסמך על הכתב ונרון בזה כדרך שאמרנו בענין עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה

(1) מוכא בש"ת הר"ף סי' ר"י. והיא שוה בלשונה פה ושם.

(2) צ"ל: ספק רבא, כמש"ש, ועי' למטה.

(3) כתובות דף י"ח ע"ב.

(4) צ"ל: ההפרש, כמש"ש, ועי' למטה.

(5) צריך להוסיף כמש"ש: שחירות על הממן צריכה בפני בעל דין.

(6) צ"ל כמש"ש: בעל דין.

(7) ש"ת הר"ף סי' ר"א. וחשאלה משונה בלשון שם מהמובא פה, אך התשובה שוה בלשון

שם ופה והתשובה (אך לא השאלה) נמצאה ג"כ בתשובות הגאונים שח"ל התראא הרכבי סי'

עדותן בבית דין ואין להם לחזור במה שכתבו על פיהם מקבלי העדות ואי זו הפרש בין עירי קבלה ועירי קיום השטר. חשובה אם יהיו אותן מקבלי עדות בקיאות בדקדוק עדות ומבינים בהקירת עדות יפה יפה סומכין עליהם ועל הכתב⁽¹⁾. ואם מר רב שמואל הכהן לענין אין מקבלין את העדים אלא בפני בעל דין ראשונים שמו את הקנין בשטר ואעפ"י שלא נכתב כאמרס⁽²⁾ סתם קנין לכתובה עומד והם לא הצריכו עירי שטר שבו קנין להעיד בפני מי שהועד עליו מראמי ריש לקיש ערים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין. וכתב הנגיד הכי ואית מרבנן דאמרי לא תימי דאמי מר שמואל מרקימא לן⁽²⁾ סתם קנין לכתובה עומד כיון שקנו מידו נעשה כמי שכתבו את השטר שהוא כמו שנחקרה עדותן בבית דין ואעפ"י שלא כתובה אלא אעפ"י שקנו מידו כל זמן שלא כתבו לא אמרינן נעשו כמי שנחקרו עדותן בבית דין עד שייכתבו וכמה דלא כתבו צריכין להעיד בפני בעל דין. ונשאל נמי רבי שרירא נאון ז"ל וזהו תורף השאלה והתשובה ועדים שיודעים עדות בקנין על פה צריכין להעיד בפני בית דין או לא כיון דאמרינן⁽²⁾ סתם קנין לכתובה עומד וכל מאי דדיינין בשטרא⁽³⁾ דמי ולא צריכין⁽⁴⁾ כך שטר שאין בו קנין מי צריכי להעיד בפני בית דין או לא לפי שיש אצלו בו חלוקה בין הנאונים וכקשנו לעמוד על דעת רבינו, כבר פירשנו דעל הא מילתא אמי ריש לקיש ערים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין⁽⁵⁾ ומנהגא דמילתא דעל שטר המקויים לא צריכי סהרי לאסהודי בפני בעל דין וסהדי דאסהודו בקנין קיימא לן סתם קנין לכתובה עומד או כתבין אינון שטרא השתא הוא דאמי כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי אתו לכית דין ומסהדי וכתבי בית דין סהדותהון כשטר דמי ועדיף ממאי דכתבינן אינון ולא צריכין לאסהודי בפני בעל דין ולא שמיע לנא בהא מילתא חלוקה ושטר שאין בו קנין אי מעיקרא אמי' להו המודה כתבו עלי אית להו למיכתב כהלכתא הודאה בפני שנים וצריך למיטר כתובו וכד כתבין שטרא מפרשין ביה דאמי' לנא כתובו וחתומו והבו ליה שטרא מעליא הוא ודמי כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי לית ביה קנין ולא אמי' להם כתובו וחתומו ולא אודיתא רבית דין הוא על פה הוא וצריכין להעיד בפני בעל דין. וכתב נמי רב שרירא נאון ז"ל בסוף תשובה שהשיב הכי ועוד מדוקיא דמר בר רב חייא דאמר הכי שלחו ליה חבריה לרי' ירמיה⁽⁶⁾ שנים שהעידו בפני בית דין זה⁽⁷⁾ מהו שיבוא אחד מכל בית דין ובית דין ויצטרפו אליבא דרי' יהושע בן⁽⁸⁾ קרחא לא תבעי לך השתא עדים מצטרפין דייני מיבעיא נמרינן מינה דלא צריכי עדים לאסהודי תרין על כל חד אלא תרין על תרווייהו סניא. ולא עוד אלא אפי' מסהדי תרי בלחוד על עדות עדים ונמירת הרין בסנהדרי מיקבלא סהדותיהו ולא בדיני סמונת בלבד אלא אפי' בדיני נפשות דתנן⁽⁹⁾ כל מקום שעמדו שנים ויאמרו מעדין אנו כפלוגי שנמנר דינו בבית דינו של פלוני ופלוגי עדין⁽¹⁰⁾. וכתבנו בהלכות גיטין

⁽¹⁾ צריך להוסיף כמש"ש: ואין חוששין לעדים ואם לאו אין סומכין עליהן ולא בכתיבתן אלא סומכין על העדים. ועי' גם בס' העמוד ד"ו דף ל"ו וד"ל דף כ"י ע"ד: תשובה לרבי אלפס וכו'.

⁽²⁾ כבא כתרמא דף מ'.

⁽³⁾ כשטרא. — ⁽⁴⁾ צריכי להעיד.

⁽⁵⁾ כתובות דף י"ח.

⁽⁶⁾ כבא כתרמא דף קס"ה ע"ב.

⁽⁷⁾ צריך להוסיף: וחזרו והעידו בפני ב"ד זה.

⁽⁸⁾ לפנינו כנכמרא: דר' נתן.

⁽⁹⁾ גיטין דף כ"ח ע"ב.

⁽¹⁰⁾ צ"ל: ופלוגי ופלוגי עדין הרי זה יהרג.

שאלה לחוקיהו נשיא ישראל והחזרונה כאן במקומה וזו היא נוסחה. לאחר שנשמר רביי האיי נאון וציל לבית עולמו בנן ערן נשאל חוקיהו נשיא ישראל בהלכה זו. וששאלת בפני כמה מבטלו⁽¹⁾ רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה וכו' הכי נירסה ופירושה עד הא קמיל דלא שנא כתי' בלשון דיינין וחתמו עדים כי יש מי שמשנה בנירסא ומינה בעינן השתא שמר שכתו' בו אנו עדים בתחלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואח"כ פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו כחוק השמר שלשה מי הוי עד מפי עד הואיל וקראו עצמן בתחלה עדים ואין יכולין לעשות עוד מעשה בית דין או לאו, לפי שמצינו תשובה לאדונינו נאון דל מכשיר דבר זה ומצאנו סיוע לדבריו מיהא דאמי' רב יהודה⁽²⁾ שלשה שנכנסו לבקר את החולה ויש מי שחולק בדבר יודיענו שורת הדין נירסא הכין היא בפני כמה מבטלו רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה דהא בית דין קתני, רב נחמן אמ' בפני שנים בתרי נמי בית דין מיקרו אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן מוסריני לכס סלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני, ורב ששת אמ' לך תנא כי דוכרא⁽³⁾ נחשוב וניזיל, אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן הדיינין חותמין למטה או העדים מאי לאו דומיא דעדים מה עדים שנים אף דיינין האמורין בפרובבל שנים. ורב ששת אמ' לך מירי איריא הא כדאיתא אם הדיינין חותמין שלשה ואם העדים חותמין על מסירת דברים לבית דין שנים וחורנו אחרי כן לסופא דמתני' דפרובבל הדיינין חותמין למטה או העדים ואמרינן למה לי למיתנא הדיינין חותמין למטה או העדים דהוה ליה למיתנא וחותמין ואין צריך לומ' הדיינין חותמין והשבנו שהיינו אומרין אם כתבו בלשון דיינין אין חותמין אלא דיינין אבל מילתא אנב אורחיה קמיל דלא שנא כתבן בלשון מוסריני לכס פלוני ופלוני הדיינין וכתבו וחתמו עדים על מסירת דברים לדיינין ולא שנא דכתבי בלשון עדים מעיד אני אתכם פלוני ופלוני העדים וחתמו העדים. ומתוך הדברים תדע כי צריך בפרובבל למסור לדיינין ידועים ולא למי שעושה אותם דיינין לפי שעה בתורת הגט שאמי' בפירוש עושה בית⁽⁴⁾ דאי לא תימא הכי כי כתבו בלשון עדים וחתמי מי יודע שעשאן דיינין אם לא שידועין הן שהן דיינין ועוד הלא המשנה כך אמרה הדיינין שבמקום פלוני לפי כל מקום שהוא או⁽⁵⁾ הדיינין ומוסר לבית דין ובא לבית דין מוסחין ולא להדיוטות שעושה אותן בית דין ומפני שידועים הם אינו צריך לפרש כי דיינין הן לפיכך כשאמי' המשנה⁽⁶⁾ מצות חליצה בשלשה דיינין ואמי' שלשה הדיוטות אמרינן וכי מאחר דאפי' הדיוטות דיינין למה לי הא קמיל דבעינן שלשה יודעין להקרות כעין דיינין אבל מקום שאומ' עושה בית דין ומשלחו וכל שאמי' שיכול לעשות בית⁽⁷⁾ אשר אינם אלא שאם עשו אותן או עשו עצמן באותה שעה כדיינין הרי דיניהן דין, וצריכין לפרש. וראה גם לדברי הא דרב יהודה אמ' רב שנים⁽⁸⁾ שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ואלו כל מעשה הדיוטות דין הוא ואעפ"י שלא

(1) גיטין דף ל"ב ע"ב.

(2) סנהדרין דף ל"ד ע"ב.

(3) צ"ל: רובלא.

(4) עושה בית דין (גיטין דף ל"ב).

(5) אומר.

(6) יבמות פ"ב מ"א דף ק"ב ע"ב.

(7) בית דין.

(8) צ"ל: שלשה.

פירש ומה הפרש בין כותבין ובין עושין דין הרי נעשה דין בהיותם שלשה אלא אם כתבו מעשה ולא פירשו שלעשות דין ישבנו אינו כמעשה בית דין אלא עדות בעלמא העידו ואם פירשו שלעשות דין ישבנו הרי מעשיהם כמעשה בית דין. וזו היא חשוכת שאלתם בשטר שכתו' אנו עדים המעידים בתחלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואחר כך פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו בסוף השטר שלשה שאם היו השלשה החתומין דיינין ואעפ"י שלא אמרו לדין ישבנו ולא פירשו שמעשה בית דין עשו ולא כתבו בלשון בית דין אלא בלשון עדים הני מעשה בית דין הוא והעדים שהעידו בפניהם עדות קיימת ואינו כעד מפי עד דומיא דכתבו בלשון עדים וחתמי דיינין וכן אם כתבו בלשון דיינין וחתמי עדים ואם הדיוטות הן ואינן דיינין ולא פירשו שמעשה בית דין עשו וחתמו שלשה אפי' עשרה עדים ומה שהעידו עליו קיום ושהעידו לפניהם כעד מפי עד ואין לחוש עליו, אבל אם פירשו שעשו עצמן דיינין ואעפ"י שאינן דיינין נעשית עדות שהעידו לפניהם כשירה כעדות שהועדה בבית דין ואינה כעד מפי עד ולפי' השלשה שנכנסו לבקר את החולה הרשות בידן לעשות מעשיהם מעשה בית דין או לכתוב ולהעיד בלבד ולכך הוא אומ' רצו כותבין רצו עושין דין. והאידינא נמי כדורנו יש מקומות שנהנו בנוסח שטר קבלת העדות אנו שלשה עדים החתומי' למטה. ויש שנהנו לכתו' אנו מקבלי עדות החתומים למטה היינו מצויין בבית דין של פלוני וכל האי דקדוקא לא צריכין ליה כי אולי' לא יודמן לו בית דין קבוע שיחקבל בפניו העדים ואדרכי והכי אולי עדים למדינת הים מיהו צריכין להיות שלשה מקבלי עדות ושיהיו בקיאי' בדקדוקי עדות ולקבל עדות. ונוסח שטר עדות המכוין הכי הוא:

אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בר פלוני והוכיר שיש לו עדות אצל בני אדם שאינן בקיאי' לחתום, אי נמי אצל עדים שהיו על הדרך או שהיו חולים אי נמי כל אונס שהוא דומה לאלו ובקש ממנו או לקבל עדותו מפני טירוף השעה וכן עשינו הביא לפנינו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני עידו והעירו לפנינו עדות ברורה שהיו הם עידי קנין מומן פלוני שקנו מפלו' בן פלוני בקנין נמור מקרקע פלוני או על דבר כך וכך לפלוני בר פלוני וכשהעירו לפנינו בכך בעדות ברורה וקבלנו עדותם ואחר כן בקש ממנו פלוני בן פלוני זה לכתוב ולחתום לו שטר כראוי על פלוני בר פלוני מכל מה שהעידו לפנינו עדים אלו הנוכרים וכן עשינו אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כתבנו לו שהעידו בפנינו פלוני ופלוני העדים הנוכרים בעדות כך וכך וכותבין הכל כמו שישמעו מפייהם וקבלו עדותן וכותבין הכי בסוף וקבלנו עדות שני עדים אלו והכרנום וידענו בהם שהם כשרים וכתבנו במוחב במוחב תלתא ביום פלוני בכך וכך לבריאת עולם ומה שקבלנו מפייהם בעדות ברורה כתבנו וחתמנו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם לא קבלו אלו השלשה מקבלי עדות אלו שני העדים ביחד אין בכך כלום אלא מקבלין עדות העד האחד כשמביאו בעל העדות בפניהם ומקבלין את השני לכשיבוא וכותבין בשטר הכי ובקש פלוני לקבל לו עדותן וכך הביא לפנינו פלוני בן פלוני אחר מן העדים והעיד שהוא היה עד קנין בכך וכך עם עד שני כשר, ושוב הביא לפנינו פלוני בן פלוני עד שני ונמצאו דבריו נאים ומכוונין ואחיב בקש ממנו פלוני בר פלוני זה לכתוב לו כראוי וכי כותבין הכל כמו

שהועד לסניהם על ענין שמעידין העדים, וענין צירוף העדות כבר כתבנוהו בהלכות עדות:

והשמר החמישים ושבעה הוא שמר רגיעה:

והוא דאמור עליה בתוספתא¹) ורשאין הנחתומין לעשות רגיעה ביניהם ואמרינן נמי בפרי השותפין²) ורשאין בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שמי³) הפועלין ולהסיע על קיצתן. ואמרינן בסופא דשמעתא הנהו⁴) מבחי דאתני בהדי הדדי דכל דעביר ביטמא דחבריה ליקרענה למשניה אתא לקמיה דרבא ותייבינהו. איתביה רב ימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתן לא אהדר ליה אמ' רב ספא שפיר עבר דלא אהדר ליה הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל אי איכא אדם חשוב לא כל כמיניה דמתני. ואמרינן נמי בפרי לא יחפור⁵) אמ' רב הונא האי בר מבואה דאוקים רחיא ואחא בר מבואה חבריה וקא מוקים נביה דינא הוא דמעכב עילויה דאמ' ליה קא מפסדת⁶) לחיותאי. לימא מסייע ליה מרחיקין מצודת הדג מן הדג כמלוא ריצת הדג וכמה אמ' רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דגים דיהבי סירא. אמ' ליה רבינא לרבא לימא רב הונא דאמ' כר' יהודה דתנן ר' יהודה אומ' לא יחלוק חנוני קליות ואנונים לחינוקות מפני שמרנילן לבוא אצלו וחכמים מתירין. אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרב יהודה התם אלא משום דאמ' ליה אנא קא פליגנא אמנוי את פלוג שיסקי⁷) אבל הכא דאמ' ליה קא פסקת לחיותיה, ואותבינן על רב הונא מהא עושה אדם מרחץ בצד מרחצו של חבריו תנות בתוך חנותו של חבריו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לזמי לו את עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. ופריק רב הונא תנאי היא דתניא כופין בני מבואות זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי⁸) ולא אחד מבני אומניות ולשכנו אינו כופהו. רשבינא אומ' אף לשכנו כופהו וליתה לדרב הונא⁹) חרא דקם ליה כיתיראה ולעולם הלכתא כסתם מתני'. ועוד דהא רב הונא בריה דרב יהושע דהוא בתראה פליג עליה דאמ' רב הונא בריה דרב יהושע דהוה¹⁰) בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב ואי שייך בכרנא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב. בעי רב הונא בריה דרב יהושע בר מבואה אבר מבואה אחרנא מאי תיקו הילכך לא מצי מעכב¹¹). ואעיני דלית הלכתא כרב הונא לענין הקמת הרחים שיוכל לעכב עליו

(1) כבא מציעא סוף פרק ו"א.

(2) בבא בתרא דף ה' ע"ב.

(3) צ"ל: שכר.

(4) שם דף ט'.

(5) שם דף כ"א ע"ב.

(6) שם: פסקת, ובריו"ף: מפסקת. אמנם למטה פה ג"כ: פסקת.

(7) לפנינו בנמרא: שיוסקי. אמנם בכ"מ: שיוסקי, עיי' ברקוקי סופרים.

(8) שם: בורסקי ולא מלמד חינוקות (והנכון בורסי. עיי' ערוך השלם).

(9) לשון הריו"ף שם.

(10) לפנינו: פשימא לי. ועיי' דקדוקי סופרים.

(11) עיי' בריו"ף.

וכן בענין הנהו טבחי דאמרינן לעיל אבל איכא אדם חשוב לא כל כמיניה דמתנו מכל מקום אם יש אדם חשוב ביניהם או הוא דבר שכל הסוחרים והתנרים ובני העיר הושוו ביניהם אי נמי כל הנחתומין והצבעין או כל בעלי האומניות ההוא הושוו בו והתנו ביניהם בין בקנין בין שלא בקנין התנאי שלהם קיים ועל כנון זה אמרו בתוספתא ורשאין הנחתומין לעשות רניעה¹ ביניהם. וזהו נוסח שטר רניעה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני ופלוני הנחתומים שבמקום פלוני, ואם הם מרובין להוכיר שמותיהן אומי כל בני מבוי פלוני או כל בני עיר פלוני הוו עלינו עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו להיות ביד כולנו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יסה ואיצטבנא ברעות נפשנא ועבירנא רניעה ביננא דכל אחד ואחד מיננא אית ליה יומא בשוקא יום פלוני לפלוני, ואם הם מרובין נמי להוכיר שמותיהן אומרים ויתחיל לנקוש שוקא יום ראשון בחדש פלוני השרוי בתחלת המבוי ואחריו השרוי אצלו יום שני וכן דרך תנייתן כולן זה אחר זה ולית רשותא לכל חד מיננא למיעבד ביומא דחבריה מידי עיבירתא מאומנותא דילנא ומאן דעביר ביה אית עליה כך וכך קנס או כך וכך הסדר ויהא רשאי לכל חד וחד ממנו לתת הקנס הזה לכל שליט וסרדיוט שירצה שכך התנינו בינינו וקבלנו על עצמינו קבלה נמורה בלא שום אונאה ובלא שום שיור בעולם וקבלה זו קבלה בקנין נמור ורניעה זו שרירא וקיימא כרת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטוססי דשטרי וקנינא מכל בני מבוי פלוני מכל חד וחד לחכריה בקנין נמור בכל מאי רכתיב ומפורש לעילא כמנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני לשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בברצלונוה מתא כתבנו וחתמנו ונתננו ביד כל אחד ואחד מהם לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ולשון רניעה מלשון רנעים ורנע. גרסינן בסרי המניח את הכר² ההוא נרנותא דבתרי דכל יומא הוה דלי חד מיניה יומא חד אול חד מיניה וקא דלי ביומא דחכריה איל יומא דלי הוא לא אשנח ביה שקל פנדא דמרא מחייה אמ' ליה למחיה מאה סנדי בפנדא דמרא אפי' למאן דאמי' לא עביר איניש דינא לנפשיה במקום ססירא עביר איניש דינא לנפשיה, וכן הלכתא דעביר איניש דינא לנפשיה.

והשטר השמונה וחמישים הוא שטר שמוש.

והוא שטר שנות בין³ בית דין במה שדנו ובמה שעשו שהיה⁴ מונח אותו שטר השמוש ביד נאמן ואתה מוצא שטר שמוש זה על דרכים הרבה כפי מה שיצטרך לבית דין לעשותו עושין אותו. האחד מהן בשמרא דמירכסא יצטרך לבית דין לעשות כתב שמוש שיתנו ביד הלוח קודם שיכתבו השטר המחודש הנאמר שנותנין ביד

¹ עיי' ברסבין בבא בתרא לרף ט' שכתב: והלשון הזה מצוי בין הגאונים בספר השמרות לרב הברצלוני ויל וכן נראה מדבריו דרוקא כתנאי כל אומני.

² בבא קמא דף כ"ז ע"ב.

³ צ"ל: שכותבין.

⁴ שיהיה.